

A jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználhatósága

Bencze Krisztina

*Doktoranda, Széchenyi István Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola
Email: dr.krisztinabencze@gmail.com*

*„Az igazsághoz hozzátartozik az út is, nem csak az eredmény.”
(Tremmel Flórián)*

1. Bevezető gondolatok

Felmerülhet a kérdés, nem jogi nonszenszről van-e szó akkor, amikor a jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználhatóságáról beszélünk. A bizonyítási eljárás egy olyan folyamat, amely Scyllák és Charybdisek között vezet. Egy olyan út, ami a látens, könnyen elenyésző bizonyítékok problematikájával van szegélyezve. Ezen az úton meg kell „küzdni” a nehezen felderíthető bizonyítékokkal is. Kénytelenek ezért a bizonyítási eljárás résztvevői ilyen ingoványos területre tévedni. Mint azt a magyar szabályozás is tükrözi, nem szabad a fejünket a homokba dugva azt gondolni, hogy kizárólag törvényes úton megszerzett bizonyítékok kerülnek az igazságszolgáltatás asztalára. Ugyan kisebb részt szentel az eljárási törvény ennek a területnek, de a probléma elemzéséhez nem haszontalan talán kicsit az alapokhoz visszatérni, röviden a bizonyíték mibenlétének rövid áttekinteni.

2. A bizonyítás alapkérdései

A büntető eljárásjogi irodalom alapkérdése, ekként tanulmányok, monográfiák ezrei foglalkoznak a bizonyítékkal, elemeivel. Bátor vállalkozás ezek közül egy szempont kiemelése, de talán a jogellenesen megszerzett bizonyítékok felhasználhatósága átláthatóbbá válik.

A bizonyítékok kizárólag a ténybizonyításban szerepelnek, és ott mindig szerepelnek, ezért a ténybizonyítás nélkülözhetetlen eszközeiként határozhatjuk meg. A bizonyítékok a büntetőeljárásban a ténybizonyítás döntő elemeit alkotó konkrét és potenciális adatok.

Azaz a bizonyítékok a büntetőeljárásban olyan adatok,

- a) amelyek *büntetőjogilag releváns tényekre vonatkoznak,*
- b) amelyeket *a törvény által megengedett forrásokból szereznek be,* és éppen ezért összességükben és összefüggésükben felhasználhatók (alkalmasak) a büntetőjogilag releváns tényállásnak az ügydöntő hatóság általi megállapítására, utólagos rekonstrukciójára (eljárásjogi bizonyítékok).

Természetesen adott büntetőügyben *in concreto* kell vizsgálni, tartalmi és formai oldalról is görcső alá kell venni, mi lehet bizonyíték. Jelen téma szempontjából a bizonyítékok formai oldala a lényeges. Kérdésként merül fel, hogy egy tartalmi oldalról bizonyítéknak tekinthető ismeretforrás miért kerül kizárára, illetve, hogy melyek azok a formai hibák, amelyek az adott bizonyíték kizáráshoz vezetnek. Mint arra már fent utaltam, ennek a döntésnek a meghozatala mindig adott ügy keretei között vizsgálandó. Most pedig lássuk részletesebben,

milyen szempontok vezetik a jogalkalmazó kezét, amikor a bizonyítékokat mérlegeli e körben.

3. A bizonyíték törvényessége

Az irodalomban szinte kivétel nélkül kiemelésre kerül a bizonyíték törvényességének fontossága, így az ún. jogellenes bizonyítékok problémája egyre inkább előtérbe kerül Magyarországon is. Mint azt a bevezető gondolatok körében már említettem, rendkívüli nehézségekkel kell szembenézni a jelen kor nyomozóhatóságának, vádhatóságának és bíróságának. Sokszor csak titkos nyomozás árán jutnak a bűnelkövetők nyomára, ami pedig szegélyezve van az emberi jogok, és alapvető személyiségi jogok „megalázásával”. A bűnügyekben szükségszerű bizonyítékínség következtében egy elég erős, folyamatos késztetés van arra, hogy a bűnüldöző hatóságok a törvényben meg nem engedett, többé-kevésbé jogellenes módon szerezzenek meg bizonyítékokat.

A jogellenes bizonyíték törvény erejénél fogva történt kizárása rendkívül hatékony eljárásjogi szankciója a jelentős törvénysértéssel történő bizonyítékszerzésnek,¹ ugyanakkor azonban nagyon lényeges az anyagi jogi szankciók arzenálja is a hamis tanúzásra való figyelmeztetéstől vagy az okirat-hamisítás kockázatától egészen a kényszervallatásig, magánlaksértésig, levéltitoksértésig stb. Szerény eszközként áll az igazságszolgáltatás kezében még a generális klauzula a magyar jogi szabályozásban, szemben a több országban hatékonyabb védelmet nyújtó speciális tiltásokkal.

Immár a bizonyítékok törvényességének oldaláról vizsgálva, röviden szintén szólni kell a bizonyíték meghatározásáról. A bizonyítékok tanának alapkérdései az alapfogalmak tudományos igényű meghatározásán túlmenően

- a) a bizonyítékok relevanciája;
- b) a bizonyítékok megengedettsége;
- c) a bizonyítékok hiteltérdemlősége
- d) az elégséges összbizonyítéknak, a bizonyosság elérésének a problémája.

A téma szempontjából a bizonyítékok megengedettsége bír relevanciával, így kizárólag annak összefoglaló kifejtésére teszek kísérletet.

A bizonyítékok megengedettsége a bizonyítékfogalom formai oldalát emeli ki, nevezetesen azt, hogy törvényes adatforrásokkal van-e dolgunk. A törvényes adatforrás nemcsak eljárásjogi, hanem anyagi jogi értelemben is jelentős biztosíték. Nemcsak a törvény (elsősorban a Be.) által ismert, elismert bizonyítékokról van szó, hanem egyszersmind a büntetőjog (elsősorban a Btk.) által védett, szankcionált bizonyítási eszközökről is.

A modern büntető eljárásjogi szakirodalomban már nemcsak azt vizsgálja, hogy egyáltalán felhasználható-e az adott bűnügyben a jogellenes bizonyíték, hanem igen komoly kérdésként elemzik a jogellenes bizonyítékkal összefüggésben, illetve a jogellenes bizonyíték folyamánként beszerzett bizonyíték sorsát is. Ezt hívják a jogellenes bizonyíték továbbhatásának (*Fernwirkung*).²

E körben az amerikai szakirodalom alapján három fontos elv és igen jelentős probléma látszik kibontakozni. Nevezetesen

- a) egyfelől az ún. „ezüstpálca” elve,

---

¹ Király Tibor: *Büntetőeljárás jog*. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 233-237. és Erdei Árpád: Tilalmak a bizonyításban. In: Erdei Árpád (szerk.): *Tények és kilátások. Tanulmányok Király Tibor tiszteletére*. Budapest, 1995. 47-61.

² Reinecke: *Die Fernwirkung von Beweisverwertungsverböten*, München, 1990.; Knoll: *Die Fernwirkungen von Beweisverwertungsverböten*. Augsburg, 1992.

- b) másfelől a „mérgezett fa gyümölcsének” elve,
- c) végül, hogy a szakvélemény alapja lehet-e jogellenes bizonyíték?

Jelen tanulmány keretei a három elv rövid áttekintését engedik meg.

Az „*ezüstitálca*” elve csupán korlátozza, enyhíti a jogellenes bizonyíték továbbhatását, mert lényegében azt mondja ki, hogy az eljárás korábbi szakaszában, illetőleg az alárendelt szervek által szerzett jogellenes bizonyíték az adott eljárási szakaszban nem használható fel bizonyítékként. Ugyanakkor azonban az eljárás későbbi szakaszában, illetőleg a magasabb fórum közbelépése során, ha egyáltalán megismételhető bizonyítási cselekményről van szó, mellőzni kell a törvénysértő mozzanatokot, avagy pótolni kell a törvénysértő mulasztásokat, és az így szerzett bizonyíték immár felhasználhatóvá válik.

A „*mérgezett fa gyümölcsének*” elve lényegében azt jelenti, hogy mind a jogellenes bizonyíték, mind az annak folyományaként, az azzal összefüggésben beszerzett bizonyíték ki van zárva a bizonyítékok köréből. Például a terheltnek kínvallatás útján tett beismerése, továbbá a kínzás hatására megmutatott vagy előadott tárgyi bizonyítékok egyaránt ki vannak rekesztve a bizonyítékok köréből.³

A *szakértői vizsgálat útján becsempészett bizonyítékok problematikájának* centrumában az áll, hogy egyszerűen a szóbeszéd (azaz a nem megfelelő, nem ellenőrzött körülmények között kihallgatott, meghallgatott, felvilágosítást adó személyek nyilatkozatai stb.) mennyiben lehet alapja a szakértői vizsgálatnak. Egészen kényes kérdések merülnek fel, például az eljárásban szereplő sértett korábbi orvosi diagnózisainak kérdése, értékelhetősége, illetve a gyermek áldozatok nyilatkozatai, a családon belüli erőszakkal kapcsolatos hozzátartozói spontán nyilatkozatok. A kérdés rendkívül jelentős, hiszen egyfelől gátat kell szabni annak, hogy egyébként önmagában törvényesen fel nem használható, a törvény szerint kizárt bizonyíték ilyen burkolt formában, például szakvélemény alakjában felhasználva kerüljön értékelésre. Így például, ha a tanúzási mentesség alá tartozó tanú megtagadja a vallomástételt, de voltak bizonyos spontán nyilatkozatai, és azok egy részére támaszkodik a szakértő; avagy a szakértő olyan mozzanatokra is támaszkodik, amelyek nem lettek rögzítve a jegyzőkönyvben.⁴

Hasonló problémával találkozhatunk a meghallgatási jegyzőkönyvek kapcsán is, amelyet a tanulmány későbbi részében fejtek ki. Mindenesetre véleményem szerint megállapítható, hogy a probléma alapját mindkét esetben a törvényes figyelmeztetések elmaradása okozza.

Bonyolultabb helyzet áll elő akkor, amikor nem a felhasználni kívánt bizonyítási eszköz megszerzése során követtek el jogsértést, hanem például hollétének, vagy pusztán létezésének felderítése során. Az ennek alapján beszerzett bizonyítékok viszont már “törvényes környezetben” születtek. Példaként említhetjük az elkövető kilétének felderítéséhez felhasznált, jogellenesen beszerzett tanúvallomást (amikor adott esetben a törvényes figyelmeztetések hiánya mellett derül fény az elkövető kilétére). Jogos kérdésként merül fel, hogy ilyen körülmények között figyelmen kívül kell-e hagyni az elkövető kilétét, hozható-e bizonyítás újra olyan helyzetbe, mint a jogsértést megelőzően volt? Ezt a jogirodalomban használt továbbhatás, *Fernwirkung* analógiájára, előhatásnak, *Vorwirkung*nak nevezhetjük.

Úgy, ahogy a *Vorwirkung* problémája, úgy a *Fernwirkung* is felveti a bizonyítékok felhasználhatóságának problémáját. Ez a már fent említett a mérgezett fa gyümölcsének elvével orvosolható. Az angolszász jogterületen élő szigorú szabály mára a legtöbb helyen finomodott. Nem minden szabályszegés vezet a bizonyíték automatikus kizárásához. A legtöbb államban az jelent problémát, hogy a jogalkotó által nem kerül sem absztrakt, sem strict módon meghatározásra, hogy melyik szabályszegés, milyen jogkövetkezményt von maga után.

³ Erdei: *i. m.* 53.

⁴ A hazai joggyakorlat a szakértői vizsgálat során tett terhelti nyilatkozatokat, („explorációt”) kizárja a bizonyítékok közül.

4. Az érdekek ütközése

Látható tehát, hogy viszonylag gyakori probléma a bizonyítékok jogellenessége. Nem egy marginális jelenségről van szó, hanem a gyakorlatban nap, mint nap megválaszolendő bírói kérdéssről. Miért kell egy tartalmilag alkalmas bizonyítékot, „csupán” formai ok, okok miatt kirekeszteni? A fent említett kérdés megválaszolásakor két érdek ütközik.

Egyik oldalon az *elkövető megbüntetése* áll előtérben, míg másik oldalon a *törvényesség érvényesítése* jelentkezik. A tilalmak arra valók, hogy védjék az állampolgárok jogait, nem arra, hogy megkössék a hatóságok kezét, vélekedik Erdei Árpád.

Tilalmak a bizonyításban című monográfiájában csokorba szedi, milyen okok indokolják a jogellenesen beszerzett bizonyítékok kizárását:

- a) Az állam ezzel kívánja kifejezni azt, hogy nem kíván előnyt szerezni a saját jogsértő magatartásából.
- b) Meg kell őrizni a bírói kar tekintélyét azáltal, hogy nem fogadja el bizonyítékértékelő tevékenysége során, a tiltott módon beszerzett bizonyítékot.
- c) Egyfajta kompenzáció a sérelmet elszenvedett alany felé, hogy a tiltás ellenére beszerzett bizonyíték kizárása mellett kell, hogy döntsenek.
- d) Egy jövőbe mutató visszatartó erő, ami a nyomozóhatóság felé féket jelent.⁵

A két érdek ütközéséből logikusan következik, hogy az ellenkező oldal mellett is hozhatóak fel érvek.

a) Nem tesz e túl nagy szívességet a jogalkalmazó akkor, amikor egy adott esetben elhanyagolható eljárási hiba miatt, akár a büntetőjogi felelősség alapját adó bizonyítékot rekeszt ki? A felelősségre vonás hiánya az igazságszolgáltatás hatékonyságának csökkenését mutathatja.

b) Egyes nézőpontok szerint a kizárással, nem lehet kivívni az állampolgárok tiszteletét. A már sérült jogrend renoméja nem állítható helyre pusztán azzal, hogy a bizonyítékot kizárjuk az értékelés köréből. A jogsértéssel okozott „seb” nem tűnhet el nyomtalanul. Elég e körben csak egy-egy nagyobb port kavarázó hibát magán hordó büntetőeljárásra gondolni. Egy hasonló eset után senki nem szívesen áll az igazságszolgáltatás bírójá elé vádlottként, de adott esetben még tanúként is remegő gyomorral teszünk eleget állampolgári tanúzási kötelezettségünknek. Nem állandó jelenség ez, de kétségtelen, hogy időről időre visszatérő társadalmi jelenség.

5. Ki lehet „tettes” és ki a „bírája”?

Kinek a cselekménye által válhat egy adott bizonyíték jogellenessé? Ilyen lehet a hatóság tagja, de egyes szerzők szerint harmadik személy is kifejthet olyan magatartást, ami által a bizonyíték nem használható fel.

Ki az, aki jogosult a jogellenesség meghatározására? A válaszokban magát a törvényt és a bírót találjuk. Holott álláspontom szerint, az ügyészt is ide kellene sorolni. A közvádoló törvényességi felügyeletet gyakorol a nyomozás felett. Ez magában kell, hogy hordja azt a követelményt is, hogy döntsön a jogellenesen beszerzett bizonyíték mellőzéséről. Megelőzhető akár a bírósági szak, és álláspontom szerint az ügyész hatáskörébe mindenképp beletartozik, hogy szűrőt jelent, és a bíróság elé a már csak az általa jogszerűen beszerzettnek

---

⁵ Erdei: *i. m.*

minősített bizonyítékok kerüljenek. Ezen véleményemnek ellentmond a Be. törvényes vádra vonatkozó megállapítása. „Törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi.”⁶ Nem találjuk a követelmények között, hogy az indítványnak milyen bizonyítékokon kell alapulnia. Így az ügyész ezen általam szűrőnek nevezett szerepét nem tartalmazza a törvény, és a bíróságnak, akár még kirívó esetekben is döntenie kell, a vádat törvényesnek kell tekintenie.

6. Hazai szabályozás

A hatályos magyar büntetőeljárás kódex meglehetősen szűkszavúan rendelkezik bizonyítékok törvényességéről, a jogellenesen beszerzett bizonyítási eszközökből származó bizonyítékok sorsáról a bizonyításról szóló VII. Fejezetben, különösen pedig az általános szabályokat tartalmazó I. címbe. A Be. 77. és 78. §-a szól a bizonyítás törvényességéről és a bizonyítékok értékeléséről.

A bizonyítási eszközök felderítése, összegyűjtése, biztosítása és felhasználása során e törvény rendelkezései szerint kell eljárni. Jogszabály elrendelheti a bizonyítási cselekmények teljesítésének, a bizonyítási eszközök megvizsgálásának és rögzítésének, valamint a bizonyítási eljárások lefolytatásának meghatározott módját.⁷

Ugyanezen paragrafus (2) bekezdésében rögzíti a törvény generális jelleggel azon jogokat és jogos érdekeket, amelyek mindenkor szem előtt tartásával kell lefolytatni a bizonyítási eljárást (ideértve tágabb értelemben a bizonyítási eszközök beszerzését is), eszerint

i) a bizonyítási cselekmények végzésekor az emberi méltóságot, az érintettek személyiségi jogait és a kegyeleti jogot tiszteletben kell tartani, és biztosítani kell, hogy a magánéletre vonatkozó adatok szükségtelenül ne kerüljenek nyilvánosságra;⁸

ii) nem értékelhető bizonyítékként az olyan bizonyítási eszközökből származó tény, amelyet a bíróság, az ügyész vagy a nyomozó hatóság bűncselekmény útján, más tiltott módon vagy a résztvevők eljárási jogainak lényeges korlátozásával szerzett meg.⁹

A fenti előírások, bár adott esetben játszhatnak korlátozó szerepet a bizonyítási eszközökkel kapcsolatos eljárások lefolytatásának módját tekintve, s minthogy az általános szabályok között nyertek elhelyezést, összefüggésben állnak a Be.-ben egyébként az egyes bizonyítási eszközökkel és bizonyítási eljárásokkal kapcsolatban fellelhető szabályokkal, mégis sokkal inkább egyfajta orientációs szerep tulajdonítható nekik. Tekintettel arra, hogy a fenti norma szerkezetét tekintve hiányos, szankciót nem tartalmaz, ekként *lex imperfecta*-ként értékelhető, azaz megszegése nem jár konkrétan azonosítható következménnyel.

Kizárólag a Be. 78.§ (4) bekezdéssel együtt nyeri el teljes értelmét, de még ez sem jelent pontos iránymutatást. A joggyakorlat dolga kimunkálni, tartalommal megtölteni a fenti szakaszokat. Feltűnő ugyanakkor, hogy kizárólag a bíróság, ügyészség és a nyomozó hatóság jogellenes cselekményeit szankcionálja.

Míg a Be. szerinti speciális bizonyítási tilalmak esetén fennállhat a bírói mérlegelés lehetősége, a bűncselekmény megvalósításával beszerzett bizonyítékok esetén a jogalkotó nem enged teret a bírói diszkréciónak. Tekintettel ugyanis arra, hogy a Be. 78.§ (4) bekezdése a jogellenes beszerzés szankcióját is megállapítja, kijelenthetjük, hogy a fentiekben írt módon beszerzett bizonyítási eszközök kizárásával kapcsolatban a bíróságok nem rendelkeznek

⁶ 1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (Be.), 2.§ (2) bekezdése.

⁷ Be. 77.§ (1) bekezdése.

⁸ Uo. 77.§ (2) bekezdése.

⁹ Uo. 78.§ (4) bekezdése.

mérlegelési jogkörrel, így amennyiben bűncselekmény elkövetésére került sor (így például kényszervallatás, jogosulatlan titkos információgyűjtés) vagy más tiltott módon szerzett be a bíróság, ügyészség vagy a nyomozó hatóság bizonyítékot, azt a bizonyítás során nem lehet figyelembe venni.

A bűncselekménnyel ellentétben a „más tiltott módon” kifejezés mindenképpen értelmezésre szorul, annak ellenére, hogy ezen kategória egyértelműen nem határolható körül, ebbe sorolhatók az ún. „álsruhába bújtatott” bizonyítási tilalmak. Ide tartoznak például az alábbi esetek: ha a gyanúsítottnak, illetve a tanúnak a választ, illetőleg nem bizonyított tény állítását magában foglaló, a törvénnyel össze nem egyeztethető ígéretet tartalmazó kérdést tettek fel.

Az „eljárásban résztvevők jogainak lényeges korlátozása” kitétel szintén figyelmet érdemel. A bizonyítékok kizárására ezen eset alapján akkor kerülhet sor, ha a bizonyíték beszerzése bár az előzőekben kifejtett tilalmakba nem ütközött, mégis annak során az eljárásban résztvevő valamely személy nem, vagy nem teljeskörűen érvényesíthette jogát. A törvényhez fűzött miniszteri indokolás kiemeli, hogy „résztvevők” alatt nem csupán a Be. V. fejezetébe foglalt személyek értendők – azaz e fogalmat itt nem terminus technicus-ként kell értelmezni –, hanem ezen esetben lényegesen szélesebb fogalmi körben kell gondolkodnunk: ide tartoznak például a tanúk vagy éppen a szakértők is. Az idézett kitétel másik fontos eleme az eljárási jogok lényeges korlátozása. Ez valójában akkor alapozhatja meg a bizonyíték kizárását, ha az adott jog (pl. indítványtételi, iratbetekintési, jelenléti jog) korlátozása az eljárás lefolytatására, az ügydöntő határozat meghozatalára lényeges kihatással volt.

Mindazonáltal például a védőhöz, vagy az anyanyelv használatához, a gyanúsítás és vád megismeréséhez való jog korlátozása megalapozza a kizárást. Ennek megfelelően nem zárható ki valamely bizonyíték technikai jellegű szabálysértés miatt,¹⁰ tehát az alapjogok, alapvető büntetőeljárásbeli szabályok sérelme hiányában a bűnüldözés hatékonysága nem szenved csorbát.

7. Lehetséges osztályozási szempontok

A jelenlegi magyar szabályozással kapcsolatosan *Tremmel Flórián* kiemeli, hogy a Be. fent ismertetett generálklauzulája speciális rendelkezések hiányában csupán *lex imperfectának* tekinthető. A törvénnyel ellentétes bizonyítás fogalma túlságosan is tág ahhoz, hogy egyértelmű útmutatást adjon a bizonyítás jogszerűségére vonatkozóan.¹¹ Egyetértvén *Tremmel* fenti álláspontjával, megjegyzem, hogy természetesen a tisztán speciális tilalmakra építő kazuisztikus szabályozás sem felelne meg a jogszabályi előírásokkal ellentétes bizonyítás megítélésével kapcsolatos szabályozással szemben támasztott elvi követelményeknek. A megfelelő szabályozási struktúra egyrészt a generálklauzula, másrészt pedig a speciális tilalmi rendelkezések egymásra építő logikai rendszerének megalkotásával képzelhető el.

1. Említést tesz elsőként úgynevezett *pertechnikai jellegű előírások megszegéséről*. Példaként hozható fel a jegyzőkönyv kötelező elemének, az aláírásnak az elmaradása. Az ilyen kisebb súlyú szabályszegések nem feltétlenül járnak az adott bizonyíték kirekesztésével. Későbbi eljárási cselekmények által orvosolható a hiba.
2. A szabályszegések következő lépcsőfokaként, az *egyes eljárásjogi kellékek mellőzését* hozhatjuk fel. A hatósági tanú mellőzése egy ilyen szabályszegés, de még ez sem jelenti feltétlenül az adott bizonyítási eszköz kirekesztését.

¹⁰ BH 1996. 246.

¹¹ *Tremmel Flórián: Bizonyítékok a büntetőeljárásban*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2006. 155.

3. Súlyosabb szabályszegés az *eljárási törvényben kifejezetten megfogalmazott tilalom megszegése*. Ilyen lehet a tilalmak ellenére felvett vallomás. Ezen szabályszegések következményét többnyire maga a törvény határozza meg, azzal, hogy megtiltja a bizonyítékként való felhasználását.

4. Egyértelmű tilalmat jelent a *bizonyíték Alaptörvénybe, vagy a büntető eljárási törvénybe való ütközése*. Szintén tiltott az adott bizonyíték felhasználása, ha annak beszerzése bűncselekmény útján történt.

Egyes súlyosabban minősülő esetekben maga a bírói gyakorlat munkált ki kivételeket. A Legfelsőbb Bíróság egy korábbi eseti döntésében¹² engedélyezte egy olyan felismerésre bemutatási jegyzőkönyv felhasználását, ahol kötelező lett volna a hatósági tanú alkalmazása. Kifejtette, hogy ez a bizonyítási eszköz, ugyan nem hordozza magán a felismerésre bemutatási jegyzőkönyv kötelező tartalmi elemeit, de tanúvallomásként felhasználható. Álláspontom szerint egy ilyen eseti döntés utat nyit, más kétes eredetű bizonyíték felhasználása előtt is. Nem is beszélve arról, hogy szintén vitatható egy ilyen bizonyíték törvényes jellege. Az már egy következő tanulmány témáját képezi, hogy hány egyéb esetben alkalmaznak a bíróságok hasonló módszert arra, hogy a bizonyíték ínségben szenvedő eljárásban ilyen módszerrel „mentsenek meg” bizonyítékokat.

Tremmel ezen elméleti skála megalkotása után is azon az állásponton van, hogy még ez sem szolgálhat abszolút mérceként, a legtöbb esetben így is a bírói mérlegelésre van bízva egy-egy bizonyíték sorsa.

8. További gyakorlati problémák

Végezetül pár gyakorlati, de a jogalkalmazás során többször előforduló példát említ a tanulmány. Viszonylag egységes a jogirodalom (a jogalkalmazás viszont nem) az okiratosítás kérdésében. Kijelenthetjük, hogy a kellékhibás jegyzőkönyv nem tekinthető okiratnak sem, ilyen esetben a bizonyíték teljes kizárása szükséges. Bár a Be. nem határozza meg a bizonyítékok súlyát. Azokat egyenként és összességükben vizsgálva kell megadni az adott ügyben betöltött súlyukat. Mégis talán kijelenthetjük, hogy bizonyító erő szempontjából az okiratok állnak ezen, bizonyos skála első lépcsőfokán. Kötelező tartalmi elem, vagy más garancia hiányában sem tekinthetjük az adott bizonyítási eszközt „jobb híján” okiratnak.

Szintén egy irányba mutatnak a válaszok a megelőző eljárásokban felvett bizonyítást illetően. Értem ezalatt az úgynevezett meghallgatási jegyzőkönyveket (pl. rendőri jelentés) is. A büntetőeljárási törvény kommentárja az ún. meghallgatási jegyzőkönyvek – amelyek keretében a meghallgatott személy sem az igazmondási kötelezettségre, sem pedig a terhelteket megillető jogokra nincs kioktatva, hiszen sem nem tanúként, sem nem terheltként hallgatják meg – kapcsán kifejti, hogy amennyiben a meghallgatott személy utóbb a büntetőeljárás során gyanúsítottá válik, hivatkozhat arra, hogy a Be. 117.§ (2) bekezdése szerinti meghallgatása során nem figyelmeztették a vallomás megtagadásának jogára, abban az esetben pedig, ha a büntetőeljárás során a meghallgatási jegyzőkönyvben szereplő személy tanúként kerül kihallgatásra, akkor arra hivatkozhat, hogy nem figyelmeztették a hamis tanúzás törvényes következményeire, vagy a vallomás megtagadásának a jogára. A kommentár szerint a bírósági eljárás során mindkét hivatkozás megalapozott, ugyanis a szóban forgó meghallgatási jegyzőkönyv eljárásjogi szempontból nem tanúvallomást és nem terhelti vallomást rögzít, hanem olyan nyilatkozatot, amelynek megtétele során az utóbb terheltté vagy tanúvá váló személy a törvényes jogait nem gyakorolhatta. Mindezeknek

---

¹² BH 1998. 418.

megfelelően – rögzíti a kommentár – a meghallgatási jegyzőkönyv, mint vallomást, illetve nyilatkozatot rögzítő okirat sem használható fel, ugyanis ez az eljárásban részt vevő személyek jogainak gyakorlását sértene.¹³

Ugyanezen elv mentén kell kirekeszteni a megelőző eljárásokban (pl. adó- és vám eljárás) keletkezett jegyzőkönyveket is.¹⁴ Lehet, hogy ugyanazon tényre vonatkoznak, de a büntető eljárás garanciái nem érvényesülnek ezekben az eljárásokban, így hátrányos lenne a terhelte nézve, ha a bíróság ezeket a bizonyítékokat felhasználhatná, ugyanis ezek okiratként csupán az esemény (például kihallgatás) megtörténtét bizonyítják, de az azokat készítő személyeknek a büntetőeljárás során tanúként történő kihallgatása nélkül a jegyzőkönyvben, jelentésben stb. rögzített nyilatkozatok bizonyítékként nem értékelhetőek. Jelen tárgykörhöz kapcsolódóan, a büntetőeljárás megindítása előtt beszerzett bizonyítási eszközök felhasználhatóságával összefüggésben kifejti továbbá a kommentár, hogy a Be. 78.§ (4) bekezdésében foglaltak tükrében a felhasználáshoz nem elegendő csupán a Be. 76.§ (2) bekezdésében írt feltételek teljesülése (az adott igazságügyi szerv jogszabályban meghatározott feladatainak teljesítése során a hatáskörében eljárva szerezte be a bizonyítási eszközöket), ugyanis abban az esetben, ha az okiratok, vagy tárgyi bizonyítási eszközök beszerzése a büntetőeljárás szabályokkal ellentétes módon történt, azok a büntetőeljárás során bizonyítékként nem vehetők figyelembe.

Ezzel kapcsolatosan rögzíti a kommentár továbbá, hogy az ügyben eljáró hatóságoknak, így különösen a bíróságnak a büntetőeljárást megelőzően beszerzett bizonyítási eszközök vizsgálata során a beszerzés körülményeit, törvényességét hivatalból kell vizsgálnia.¹⁵

A bizonyítás törvényességére, a jogsértő módon beszerzett bizonyítékok kizárására vonatkozó szabályok a büntetőeljárás törvény teljes egészét áthatják, így a jogalkotó a másodfokú bírósági eljárás szabályai között, ún. relatív hatályon kívül helyezési okként külön nevesíti a bizonyítás törvényességére vonatkozó szabályok megsértését, valamint az eljárásban részt vevő személyek törvényes jogainak korlátozását.¹⁶

9. Záró gondolatok

A magyar szabályozás vonatkozásában kijelenthetjük, hogy a generális szabályozás túl tág teret enged a bírói mérlegelésnek. Sokszor pedig épp emiatt a széles kör miatt tudják megmenteni az adott esetben kizárásra ítélt bizonyítékokat. Nem állítom, hogy a speciális, kazuisztikusabb szabályozás megoldást jelentene, mindenesetre a jogirodalom által kimunkált, és adott esetben a legfelsőbb bírói fórum jogegységesítő munkájával meghonosított szempontok kiszámíthatóbbá tennék az igazságszolgáltatás munkáját. Ez véleményem szerint az eljárás minden résztvevőjének hasznára válna.

„A jogellenes bizonyítékok minél szélesebb körűvé tétele és kizárásuknak minél hatékonyabb biztosítása, az egyik legpregnánsabb kritériuma az adott ország jogállamisági szintjének, fokának.”

(Tremmel Flórián)

¹³ Jakucs Tamás (szerk.): *A büntetőeljárás törvény magyarázata I. kötet.* Budapest, KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., 2003. 149.

¹⁴ Frech Ágnes: *A büntető eljárásról kívül beszerzett bizonyítékok felhasználása.* <http://www.fovarosi.birosag.hu/szellemimuhely/bizonyi.htm>.

¹⁵ Jakucs: *i. m.* 149-150.

¹⁶ Be. 375.§ (1) bekezdése.